

Naisia suurvalta-ajan Turussa

Veli Pekka Toropainen:

39 tarinaa 1600-luvun turkulaisnaisista. Turun museokeskuksen julkaisuja 85. Turun museokeskus 2019. 237 s. ISBN 978-951-595-210-3.

Jo väitöskirjassaan *Päättäväiset porvarskat. Turun joh-tavan porvariston naisten toimijuus vuosina 1623–1670* (Turun yliopisto 2016) Suomen suuriruhtinaskunnan suurimman kaupungin naisia tutkinut Veli Pekka Toro-painen käsittelee uudessa teoksessaan suurvaltakauden turkulaisnaisten vaiheita. Hyvin tutkimuskohteisiinsa perehtynyt kirjoittaja on opinnäytteensä tapaan laati-nut vankkaan empiriaan perustuvan esityksen. Kirjassa käytetyn alkuperäisaineiston laajuudesta saa aavistuk-

sen Ingeborg Gerdneria käsittelevästä luvusta, jossa tekijä mainitsee sivumennen, että Ingeborgin asioita käsiteltiin turkulaisissa oikeusistuimissa vuosina 1626–1653 yhteensä 174 kertaa (s. 104). Painopiste on ollut sinänsä tarkassa ja taidokkaassa tuomiokirja-aineiston luennassa, joten tutkimuskirjallisuutta käytetään varsin säästeliäästi.

Toropaisen mukaan ”kertomuksissa kuuluu naisten oma ääni” (s. 7) ja tuomioistuinten pöytäkirjoihin muistinmerkityt sanat olivat ”naisten omia oikeudelle lausumia” (s. 10). Toropainen kirjoittaa siis naisten nimissä ja kertojanääni yhdistää henkilöt turkulaiseen ja Ruotsin valtakunnan todellisuuteen. Menettely on omintakei-nen, mutta olisi vaatinut hieman lisää pohdintaa siitä, kuka tuomiokirjat todellisuudessa kirjoitti ja kuinka niistä nousevat ilmaukset todella tulivat naisilta itseltään. Toropainen toki viittaa siihen, että erilaisten doku-menttien tekstintuottajana toimi usein kirjuri (esim. s. 147), mutta seikkaa olisi voinut miettiä enemmänkin, kuten myös sitä, kuinka moni näistä naisista oli itse luku- ja/tai kirjoitustaitoisia. Kirjasta ei myöskään täysin selviä, millä perusteella esitellyt yksilöt on otettu mukaan.

Viiteen päälukuun jaettu työ käsittelee 39 naisen elämänvaiheita. Otsikoiden tyylilajeissa on melkoista vaihtelua. Välillä porvarska esitellään tittelin kautta, toisinaan otsikkona voi olla ”avioero” tai vaikkapa ”kapakkaruus”. Perustiedot Turun kaupungista, mukaan luettuna kartta, on sijoitettu teoksen loppuun, mutta opuksen olisi voinut aloittaaakin kyseisellä osiolla.

Tarkasteluaikana elettiin edelleen mitä suurimmassa määrin miesten maailmassa, vaikka Ruotsin kaupungeissa kaikilla naisilla, erityisesti aviovaimoilla ja var-sinkin leskillä, oli maaseutua huomattavasti enemmän liikkuma-alaa ja mahdollisuuksia käyttää kotitalouden resursseja. Silti työssä mainituista noin 570 henkilöstä tai suvusta kaksi kolmasosaa oli hakemiston perusteella miehiä. Monet esitellyt henkilöt kietoutuivat moninais-ten sukulais- tai liikesuhteiden kautta toisiinsa. Tekijä olisi voinut harkita sukutaulujen tai vastaavien havain-nollistavien kaavioiden laatimista, mutta onneksi teok-sen päähenkilöt on koottu kirjan loppuun liitteeseen.

Kiinnostava teema on vaikea hallittava. Kirjoittaja on tehnyt valtavan salapoliisityön, mutta silti joidenkin naisten käsittely jää fragmentaariseksi ja osa kertomuk-sista väistämättä ulkokohtaisiksi. Episodimaisuus johtuu suurelta osin aineistojen puutteista, vaikka Toropainen on pystynyt puristamaan niistä kaiken sen, mitä niistä suinkin on irrotettavissa. Vastaavasti kun tietoa on ollut enemmän, on vaarana kertomusten rönsyily ”ulos” kunkin alaluvun otsikon teemasta, mutta sitä voidaan ainakin osin perustella valitulla kerrontatyylillä: myös tuomioistuimissa kuultavina olleet ihmiset – miehet ja naiset – saattoivat poiketa pääasiasta sivupolulle tai useammallekin.

Avio-onnesta tai muustakaan onnesta ei oikeuteen päätyneissä jutuissa ollut käytännössä koskaan kysymys, vaan lähes poikkeuksetta erilaisista vaikeuksista ja murheista. Silmiinpistävän moni varsinaisia porvarisvaimoja koskevista osuuksista keskittyikin hautajaistapoihin ja -menoihin. Toropainen kirjoittaa perusteellisesti myös perintö- ja testamenttiasioista ja osoittaa vakuutavasti, kuinka maalliset tuomioistuimet ja tuomiokapituli yrittivät selvittää juurta jaksain vainajan viimeistä tahtoa ja sovitella kärsivällisesti monissa hankalissa jälkisäädösasioissa.

Monet velka- ja talousjutut olivat monimutkaisia myös töissäan harjaantuneille raastuvanoikeuden kauppiaas- raatimiehille ja -pormestareille. Heille lieyvät kirjassa esiteltyt raha-arvot ja mittayksiköt olleet selviä, mutta tavallinen 2020-luvun lukija saattaa olla hieman ymmällään niiden kanssa. Siksi raha-arvojen suhteutukseen olisi ollut syytä kiinnittää enemmän huomiota. Esimerkiksi sivulla 106 esiintyvät yhdessä ja samassa kappaleessa käsitteet kuparitaaleri, hopeataaleri, riintaaleri ja ruotsalainen taaleri.

Kertomusten mitta vaihtelee aika tavalla. Osa esitellyistä naisista ja heidän edesottamuksistaan on tunnettu tutkimuksessa jo aiemmin, kuten myrkkymurhaaja Margareta Kitt tai kaupungin silmäätekevien asemaa horgutellut kuuden aviottoman lapsen äiti Agnes Thomasdotter, josta Toropainen käyttää latautunutta käsitettä ”ilmeinen huora” (s. 170–172).

Kenties kiinnostavimmat henkilöt ovat kuitenkin aiemmin vähemmälle huomiolle jääneitä naisia, joiden toimijuudesta Toropainen nostaa kiinnostavia esimerkkejä. Niinpä vaikkapa tuomioistuimia vähintään yhtä tehokkaasti kuin aikansa kovapintaisimmat kauppiamiehet hyödyntänyt kauppiaanleski Geska Hörligk osasi viivyttaa ja harhauttaa velkojensa maksussa sekä tinkiä saataviensa kanssa. Elin Kauhanen puolestaan osoitautuu sanavalmiiksi ja pisteliääksi leskivaimoksi, Anna Grelsdotter aktiiviseksi omien asioidensa ajajaksi. Piika Margareta Eskilsdotter puolusti väkevästi oikeuksiaan ja kunniaansa varkaussyytettä vastaan.

Veli Pekka Toropaisen teos on varmaotteisesti kirjoitettu esitys turkulaisesta 1600-luvun paikallisyhteisöstä. Kirja kertoo aikakauden yhteiskunnan monimuotoisuudesta ja käytänteistä, jotka ilman Toropaisen selityksiä jäisivät monille tämän päivän lukijalle vieraiksi.

Petri Karonen, Suomen historian professori
Jyväskylän yliopisto